

МИЛАН ПОПОВИЋ – ОД ЕКОНОМА АСТРОНОМСКЕ ОПСЕРВАТОРИЈЕ ДО ВЕЛИКАНА СРПСКОГ НАДРЕАЛИЗМА

МИЛАН С. ДИМИТРИЈЕВИЋ

Астрономска Опсерваторија, Волгина 7, 11160 Београд-74, Југославија

E-mail: mdimitrijevic@aob.bg.ac.yu

Резиме. У раду је приказана личност Милана Поповића (6 мај 1905, Сурдулица - април 1969.) великог српског надреалистичког сликара, који је од 21. јануара 1949. до 31. маја 1949. радио на Астрономској опсерваторији у Београду, као старији привредни помоћник - економ.

1. Увод

Милан Поповић, сликар који је према Милићу од Мачве (1987) „на врхунцу наше надреалистичке пирамиде”, радио је на Астрономској опсерваторији у Београду, као старији привредни помоћник - економ од 21. јануара 1949. до 31. маја исте године. На њега и његово дело случајно сам наишао захваљујући дружењу са Милићем од Мачве, у чије сам здање у комшилуку Опсерваторије, „Кулу на седам ветрова”, први пут дошао мразне зимске вечери 19. јануара 1999, заједно са Луком Поповићем и Владом Јанковићем. Том приликом, Милић ми је поклонио више својих књига, а међу њима и „Повјесницу Милића од Мачве” у три тома, у чијем сам другом делу (Милић од Мачве, 1987), први пут наишао на Милана Поповића и његову везу са Опсерваторијом. О њему је Милић од Мачве написао у овој књизи:

„Негде на дну својих снова, у запећку ликовних суноврата педестил и шездесетил година, маштао је о својим космичким летовима у собици - атељеу у Косанчићевој 17 Милан Поповић. Жена и дете су свако вече расклапали туристичке креветце од тврдог „американера”, а у остатку претесне собице остајао је да слика Милан, звани „Кромпир”, због свог заиста кромпирастог изгледа и главе и фигуре. Ни у поноћној осами није могао бити мимоиђен а да није био критикован од своје жене због оштрог запаха уљаних боја. Морао је бежати стога и из свог атељеа, а то је најтежа казна за сликара.

Тако изгубљен, појавио се једног јесењег дана у мој скрпљени на брзину атеље на Неимару, после мога једногодишњег боравка у Паризу 1965. г. Но и тада је био сачувао своје достојанство. Није се много жалио ни на кога (иако га је

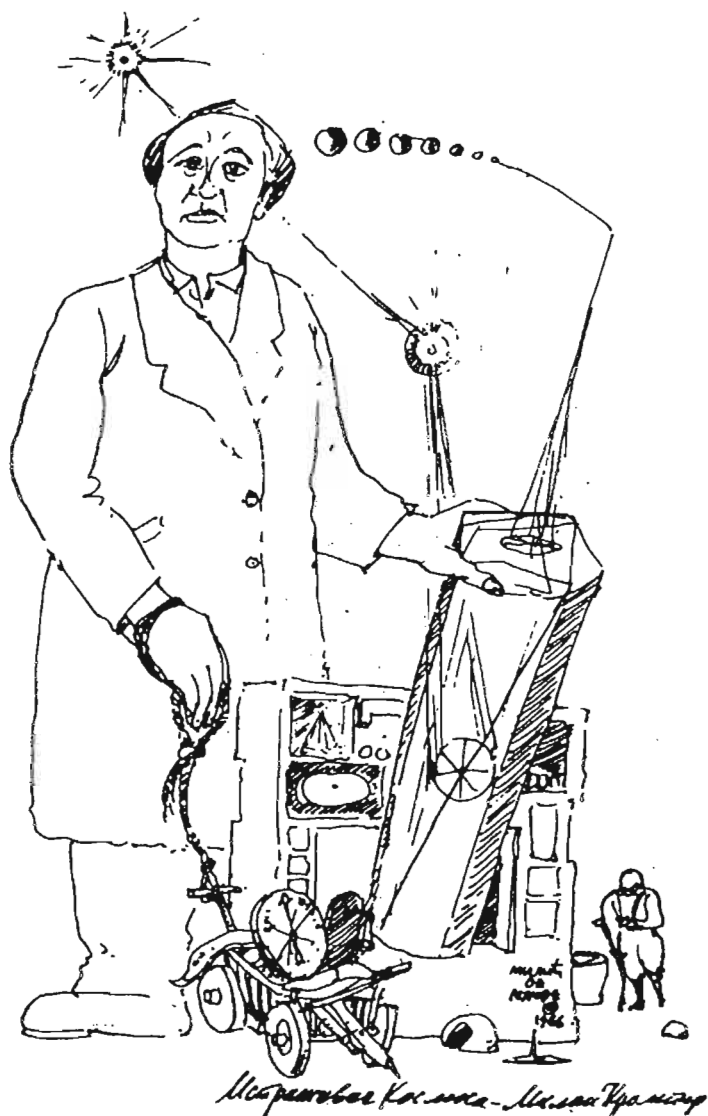
све то силно тиштало), већ предложио да почнемо заједно сликати на истим платнима космичке композиције у једном атељеу... Стално је истицао да не смемо запостављати људску фигуру „иако се ради о црном космосу, иако у њему још не познајемо довољно ни све његове планете, а камо ли што нисмо сигурни да ли су те планете насељене људима; населићемо их ако нису, ма да их има на милијарде насељених” - подсећао ме је. Онда ми је причао о својим путовањима у космичке просторе, када је био помоћник на Београдској опсерваторији на Звездари и када му се простор преко телескопа заиста учинио бескрајним. Тада је коначно и упловио у то замршено коло „без почетка и краја”, а дотадашња размишљања о пролазности и крхкости људске твари анулирао том новом димензијом сазнања. Наиме, Милан је пре рада на Опсерваторији био гробар на Новом гробљу и сасвим је разумљиво да се пролазност наметала као важна одредница његових филозофских размишљања и закључака. Уосталом, та мала дистанца између Смрти (Ново гробље) и истинског узлета Душе (Опсерваторија) мерила се истом улицом, тамо где ја на њеној средини имам данас свој атеље. Често замислих како је Миланова кромпираста фигура гегала узбрдицом до новог плаветнила које се дотицало његове знатижеље и свести космичког путника. Чак ни касније радно место цртача и препаратора лешева на Медицинском факултету није га ни мало могло удаљити од теме која га је опхрвала: људска фигура у бескрају Простора.”

Ово је побудило моју радозналост да сазнам нешто више о Милану Поповићу и његовом раду и боравку на Астрономској опсерваторији, што је утицало на његово стваралаштво, погледе и схватања.

2. Живот и рад Милана Поповића

Милан Поповић рођен је 6. маја 1915. године у Сурдулици. Оца, кога је рано изгубио није запамтио а услед ратних прилика породица убрзо прелази у Београд. Ма да је од малена показивао склоност ка цртању. После завршене основне школе уписује гимназију а из сведочанства трећег разреда „види се да је једину добру оцену имао из цртања” (Вучинић, 1977). По завршетку овога разреда, на изложби радова ученика и ученица београдских гимназија, посебно је запажен Милан Поповић, који је према анонимном новинском тексту сачуваном у заоставштини сликара „дао најбоље радове на изложби”. На овој изложби имао је и два скулпторска рада а желео је да учи код Мештровића, коме је писао и слао цртеже али су писма остала без одговора.

Године 1931. уписао се по наговору наставника на Припремни течај одељења за чисту уметност, које је водила Бета Вукановић. Из овога периода сачувано је шест цртежа о којима Милић од Мачве (1987) пише: „Милан ... се волшебно најавио циклусом сенчених цртежа херојског садржаја: „Привиђења”, „Храм душе”, „Пасторала”, „Мој осећај” и другима, које ми је увек показивао, а које памтим још од 1952. г. када ме је као Шабачког гимназисту водио у његов атеље професор цртања Ђорђе Костић. Оду-

Слика 1. Истраживач космоса Милан Поповић. Слика Милића од Мачве. Из Књиге Милића од Мачве (1987).

век сам се дивио овом раноталентованом Кромпировом приступу великим темама.”

Две године је провео у уметничкој школи Љубе Ивановића који је „нашао да му цртежи личе на Густава Дореа” (Вучинић, 1977). У почетку је био одушевљен школом, али када је савладао сликарски занат његово занимање за школски програм је престало. Његово интересовање у сликарству било је наине далеко од академских канона који су се тада неговали, тако да

■ **Милић од Мачве: Лет два Прометеја.**

Слика 2. На слици „Лет два Прометеја“ Милића од Мачве он је приказан заједно са Миланом Поповићем. Из Књиге Милића од Мачве (1987).

је постао немаран и све више се понашао као „бунтовник“. Његов познаник Рајко Мамузић рекао је о њему (Вучинић, 1977): „Малога раста, увек сиромашан али и достојанствен, био је горд на свет за који је сматрао да му се неправедно замерио.“ Здравко Вучинић (1987) пак каже о њему: „Често тежак као саговорник, искључив и комплексан као личност, бивао је понекад крајње инфантилан, па такав сложен и непомирљив карактер није ни могао да прихвати застареле програме који су га довели у сукоб са школом.“

Занемарујући учење млади Поповић је ушао у анархистичке кругове, услед чега бива истеран из школе. Његова мајка која је радила на благачјни једног београдског биоскопа хтела је да га пошаље на обућарски занат али се то није десило. После одслужења војске једно време ради цртеже за лист „Задружну заставу“. Када сам код Вучинића (1987) прочитао да га је помагао сликар Бора Барух пријатељ мога оца Сергија Димитријевића, моја одлука да проучим његову везу са Опсерваторијом и напишем чланак о њему потпуно је сазрела. Иначе од Боре Баруха Милан Поповић је добио и прве праве сликарске боје. Године 1939, у павиљону „Швијета Зузорић“ на XI пролећној изложби, излаже слику „Вашар“. Његов наступ је запажен и критичари пишу о њему као о даровитом сликару. На XII јесенској изложби излаже слику „Октобарско јутро“. Када је почео рат престају подаци о његовом сликарском раду. У борби за голу егзистенцију запошљава

■ Милан Поповић: Драга из УЛУС-ове галерије.

Слика 3. Милан Поповић: Драга из УЛУС-ове галерије. Из Књиге Милића од Мачве (1987).

се 1941. године као гробар на Новом гробљу. Вучинић (1987) каже да је на тој дужности радио „пуних пет година и пет месеци”. На основу биографија Милана Поповића из уметничких кругова (на пример Вучинић, 1977) и енциклопедија, као и на основу значаја који сам Милан Поповић придаје своме боравку на Опсерваторији а што се на пример може видети из књиге Милића од Мачве (Милић од Мачве, 1977) у којој он описује њихово дружење, може се закључити да је он на Астрономској опсерваторији радио дуже времена. Тако је према Вучинићу (1977), после пет и по година рада на Новом гробљу, значи од 1946. или 1947. Милан Поповић „радио као помоћник Астрономске опсерваторије, а од 1950. године, као цртач и препаратор на Медицинском факултету”. Међутим, увидом у архиву Астрономске опсерваторије, установио сам да је он на њој радио много краће. Милан Поповић је на Астрономској опсерваторији радио од 21. јануара 1949. када се према документима из архиве који су дати у прилогу, а нашао сам их уз помоћ Милана Радованца запослио у овој установи па до 31. маја 1949. Интересантно је да се у годишњем извештају Б. Поповића за 1949. годину (Поповић, 1950), Милан Поповић нигде не помиње. Његова молба за запослење написана својеручно и датирана 3. јануара 1949, дата је у прилогу. Шта је Милан Поповић радио пре 21. јануара 1949. и како је дошао на идеју да покуша да се запосли на Астрономској опсерваторији нисам успео да установим. У штурим подацима о њему пише (Вучинић,

Слика 4. Милан Поповић: *Господин Космос*. Из *Књиге Милића од Мачве* (1987).

1977) да је 1945. године учествовао на II УЛУС-овој изложби са сликом „Збег” и да се јавио са неколико илустрација у листу „Дуга”. После 31. маја 1949, Поповић прелази на Медицинску велику школу, где је 1957. године пензионисан.

Вучинић (1977) наглашава да су три радна места у току његовог радног века - Ново гробље, Астрономска опсерваторија, Медицинска висока школа - „три веома значајна детаља ... која ће битно утицати на развој и ток његовог дела кроз одређене периоде тако да је једино у овом контексту могуће објаснити настанак сликарства ове по много чему изузетне личности.”

По казивању Александра Луковића (Вучинић, 1977) његова непрекидна сликарска активност почиње после одласка са Астрономске опсерваторије, 1951. године када је дошао на Старо сајмиште. До тада, чак се 1948. године постављало питање његовог опстанка у УЛУС-у зато што није сликао.

Слика 5. Милан Поповић: Сликар од Мачве дарује крв народима. Из Књиге Милића од Мачве (1987).

Његова прва самостална изложба одржана је 1956. године у Галерији Графичког колектива а критика је примила повољно (Протић, 1956).

Умро је априла 1969. године, на дан отварања своје друге самосталне изложбе у галерији Културног центра у Београду. Имао је само 54 године.

О њему и његовом делу пишу: „Надреализам је дошао код њега природно, као што се удахне ваздух, као последица његових испретураних мисли, сложених осећања и жеље да буде сведок свету који је само он видео” (Трифуновић, 1969). „Његов животни пут разликује се од путева других сликара, потпуно надреалан он нам данас личи на причу која се граничи са апсурдом.” (Вучинић, 1977). Његов живот се прекинуо управо када је после толико година добио нови стан и основне услове за живот и рад а признање је нажалост дошло тек после смрти.

Прилог: Документа о запошљавању Милана Поповића на Астрономској опсерваторији и о његовом одласку.

Срећујућу Уз. асертаторије.

Јакошу

Молим брата Срећујућа да буде
отворен за списања из асертаторије
у томе смислу.

Збогом још једном сва још
мине до 20.50 зима о врх. смис.

3-I-1949

С.Ф-С.Н!

Срећу.

Поповић Милан
Бановина 14

4
3-I-1949

КОМИТЕТУ ЗА НАУЧНЕ УСТАНОВЕ, УНИВЕРЗИТЕТУ И
ВЕЛИКУ ШКОЛУ
-Пареомакско одељење-

Предмет: Предлог да се
круг Поповић постави на
службених Осерваторије.
/Тел. 42.383/

Достављајући молбу круга Поповића Милана, молим Коми-
тет да га постави на економи астрономске осерваторије, са месечним бруто
принадлежностима од 3.800.- динара. Именицаки је поднео сва потребна докумен-
та, а био је до 30-VI-1948 службеник Управе на гробља НОМО-а.

Према ушесном обавештењу које је добијено од перзо-
налног резервиста Украје на гробља, Поповић је био добар, вредан и поштен
службеник, који је вољко и културну вездију. Остатку је поднео јер је желео
да се поврати своје пошву.

Датум: Решење бр. 1896
и 11.11.1946

Смрт сланину-Слободе нароку!

Срећујућу Уз. асертаторије

С.Ф-С.Н!
/М.

Слика 6. На сликама 6-9. су представљена документа о радном односу
Милана Поповића на Осерваторији.

НАРОДНА РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ПЕДИЈИЧКА ВЕЛИКА ШКОЛА
РЕКТОРАТ
Број 2032
У-17 1947. г.
БЕОГРАД

АСТРОНОМСКОЈ ОПСЕРВАТОРИЈИ

У вези са овим актом Бр. 459 молимо да нам доставите службенички лист за **ПОПОВИЋА МИЛАНА** старијег привредног помоћника, заједно са потребним документима и картонима.

Сирт фашизму - Слобода народу!

СЕКРЕТАР
Медицинске велике школе,

J. Bošković
(Јанко Бошковић)

Универзитет у Београду
Број 498
10-VI-1947 год.
У Београду

Универзитет у Београду
Број 457
30-V-47 год.
У Београду

Друговима: Момчиловићу Радовану, Симићу Милану и Јеквићу Милану.

У вези са овим предајом дужности економа, која ће се обавити између другова; друга Момчић Милана, који је водио дужност десетогодишњег економа и другарице Вукчевић Раднице садашњег економа ове Опсерваторије, одређујете се за чланове комисије, која ће прикључити овим предајом.

С.Ф. - С.И.

Астрономска опсерваторија

Борис Поповић
(Борис Поповић)

Кришки и савезу

M. Janković
Prof. Radovan
Simić

Слика 7.

АСТРОНОМСКА ОБСЕРВАТОРИЈА
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

Бр. 159

2-11-1949 год.

у Београду

О В Л А Ш Т В Е Н Е

Овим се овлашћује друг ПЕРЗОВА МИЛАН, економ Астрономске Обсерваторије, који ће водити све послове око издавања потрошачких уверења, да може да овети са Стараком трговине и смазача К.С.У десна, у вези са издавањем потрошачких картата.

Смрт фашизму—Слобода народу!

Секретар
Астрономске обсерваторије

М. Поповић

Поповић

/Поповић Војкић/

АСТРОНОМСКА ОБСЕРВАТОРИЈА
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

Бр. 361

3-11-1949 год.

у Београду

КОМИТЕТ ЗА НАУЧНЕ УСТАНОВЕ УНИВЕРЗИТЕТА
И ВЕЛИКЕ ШКОЛЕ
-Personalno odeljenje-

Спроводићи предњи отказ друга Поповића Милана, старијег привредног помоћника, извештава Комитет да друг Поповић доиста не може да одговори дужности економиа и да му због тога треба наћи другу дужност која му као еликарну више одговара. Само у случају да не таква дужност не може наћи која му се извештава.

Смрт фашизму—Слобода народу!

Секретар
Астрономске обсерваторије

Поповић

/Поповић Војкић/

Слика 8.

У. П. Београд
459
31-V-69 49

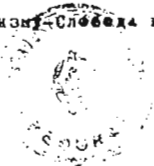
РЕКТОРАТУ МЕДИЦИНСКЕ ВЕЛИКЕ ШКОЛЕ

БЕОГРАД.

Одлуком Комитета за научне установе, Универзитет и велике школе Н. Р. Србије, бр. 2631, од 17-V-1949 године, премештен је са ове установе на Медицинску велику школу друг ПОПОВИЋ МИЛАН, старији привредни помоћник.

У вези горње долучке именовани је разрешењем дужности на овој установи 31 маја ове године, и упућен на Медицинску велику школу.

Смрт фанкиона - Слобода народу!

/Поповић Милан/

Слика 9.

Захвалница

Желео бих да се захвалим Проф. Чедомиру Васићу, који ми је помогао у потрази за литературом о Милану Поповићу и Милану Радованцу који ми је помогао у проналажењу докумената везаних за његов рад на Астрономској опсерваторији.

Референце

- Васић Павле: 1956, Надреализам Милана Поповића, *Политика*, 19 октобар.
Васић Павле: 1969, Свет маште Милана Поповића, *Политика*, 28 мај.
Васиљковић Коста: 1969, Поводом ретроспективне изложбе Милана Поповића, *Уметност*, 18-19.
Вучинић Здравко: 1977, Метафизички релационизам Милана Поповића, *Уметност*, 50, 56.
М. М.: 1956, Прва самостална изложба Милана Поповића, *Борба*, 17. октобар.
Милић од Мачве: 1987, Повјесница Милића од Мачве II, Лет балвана, Здање Милића од Мачве, Кула на седам ветрова, Београд.
Popović, V.: 1950, Services et travaux d'observations en 1949 a l'Observatoire Astronomique de Belgrade, *Publications de l'Observatoire Astronomique de Belgrade*, Bulletin XIV 1949, Научна Књига, Београд, VII.
Протић Миодраг Б.: 1956, Октобарске изложбе, *НИН*, 28 октобар.
Трифунковић Лазар: 1969, Каталог изложбе Милана Поповића, 1915-1969, Културни центар, Београд.

MILAN POPOVIĆ – FROM THE STATIONARY CLERK OF BELGRADE
ASTRONOMICAL OBSERVATORY TO THE GREAT MAN OF
SERBIAN SURREALISM

MILAN S. DIMITRIJEVIĆ

Astronomical Observatory, Volgina 7, 11160 Belgrade 74, Yugoslavia

Abstract. We present in this work the personality of Milan Popović (6 May 1905, Surdulica - April 1969.) the great Serbian surrealist painter, which from 21. January 1949. up to 31. May 1949. worked at the Belgrade Astronomical Observatory as senior stationary clerk.